

Gulyás László*

**ADALÉKOK A VERSAILLES I BÉKERENDSZER TÖRTÉNETÉHEZ 1.
A SZERB KIRÁLYSÁG OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIÁVAL
SZEMBENI HADICÉLJAI 1914-1917**

*SOME DETAILS OF HISTORY OF VERSAILLES PEACE SYSTEM 1.
THE WAR OBJECTIVES OF SERBIAN KINGDOM
OVER AGAINST THE AUSTRO-HUNGARY MONARCHY 1914-1917*

ABSTRACT

Yugoslavia was born twice (1918, 1945) and split twice (1941, 1991). In Beograd, on the 1st of December, 1918, the first Yugoslavian state was born from separate regions (Croatia, Serbia, South-Hungary, Kosovo, Slovenia, Macedonia, Dalmatia). The main power, and the main actor of this unification was Serbian Kingdom.

In our paper we analyze the antecedent of this unification during the First World War. Our essay consists of three parts. In the first part of this essay we analyze the war objectives of Serbian Kingdom how were developed from 1914 to 1917. In the second part of this essay we survey what the Allies states (Great-Britain, France and Russian Empire) think about these war objectives. In the third part of this essay we survey the serb's war objectives how became common south-slav's war-objectives by the Corfu Declaration.

1. Bevezetés

Az Osztrák-Magyar Monarchia szétzúzásában és az első jugoszláv állam (1918-1941) megszületésében döntő szerepet játszott a Szerb Királyság. Jelen tanulmányban megvizsgáljuk a szerb állam Osztrák-Magyar Monarchiával szembeni hadicéljainak alakulását, a háború kitörésétől 1917 nyaráig.

Tanulmányunk három részből épül fel: az első részben bemutatjuk a világháború első évében megfogalmazott szerb hadicélokot. A második részben megvizsgáljuk, hogy a hármass-antant hatalmai (Nagy-Britannia, Franciaország és a cári Oroszország) hogyan viszonyult ezen szerb hadicélokhoz.

Tanulmányunk harmadik részében pedig felvázoljuk, hogy a Korfu-i Nyilatkozat megszületésével – 1917. június 20. – hogyan vált a szerb hadicélok túlnyomó része közös délszláv hadicéllá.

* Prof. Dr. Gulyás László, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem

2. A Szerb Királyság hadicéljainak megfogalmazása 1914 őszén

1914. július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának, azt ezt követő további hadüzenetek – Németország hadüzenete Oroszországnak és Franciaországnak, Nagy-Britannia hadüzenete, az Osztrák-Magyar Monarchia hadüzenete Oroszországnak, etc. – következtében kitört az Első Világháború.¹

1914 augusztusában Oskar Potiorek tábornagy mint a 6. osztrák-magyar hadsereg parancsnoka és egyben a Monarchia balkáni haderőinek főparancsnoka elindította csapatait Szerbia ellen. Ezzel megnyílt a világháború un. balkáni frontja.²

Másfél hónappal a hadiesemények megindulása után – 1914 szeptember 21-én –, Nikola Pasić szerb miniszterelnök, Szazonov orosz külügyminiszternek küldött táviratában pontosan rögzítette, a szerb hadicélokat, az alábbi módon: „... a következő földeket és határokat igényeljük: a Bánátot olyan határral, hogy benne a szerb elem a lakosság többségét adja, s stratégiai legyen keleten Románia felé. Úgy véljük, ezt a határt a következőképpen kell kijelölni: A Dunánál kezdődik Orsova felett, s onnan a hegygerincen halad a Marosig olyképpen, hogy itt Lugos, Lippa és Arad Romániához, Temesvár Szerbiához kerül. Tovább halad a Maros mentén a Tiszába torkollásáig. Azután követi a Tiszát a Dunába torkollásáig, majd követi a Dunát az Orsovától északra fekvő pontig, ahol a határvonal kezdődött.”³

A fenti leírással gyakorlatilag Pasić az a területet írta körül, melyre a Bánátból tartott igényt Szerbia. Ezután Pasić Szerbia leendő északi határait írta le, az alábbi módon: „A Maros Tiszába torkollásától a határ nyugat felé a Dunáig halad úgy, hogy Subotica és Baja a miénk lesz. Azután egyenes vonalban halad nyugat felé, s Barcs fölött a Rinya folyócska torkolatánál éri el a Drávát, majd a Dráva mentén halad a Mura torkolatáig, majd a Mura mentén Leibnitzig s tovább a vízválasztón átkarolva Krajnát, és azután le Isztria felé.”⁴

Megállapíthatjuk, hogy a fentebb bemutatott határvonal a szerb területek mellett a leendő délszláv államhoz kívánta csatolni a horvát és a szlovén területeket is. A távirat szövege nem tért ki Bosznia-Hercegovinára és Dalmáciára, ennek magyarázata abban rejlik, hogy a szerb miniszterelnök az ezen két területre vonatkozó szerb igényt evidensnek vette.⁵ De a szeptember 21-i táviratának elküldése után Pasić tudomására jutott, hogy Olaszország a háborúba az antant oldalán történő belépése fejében igényt tart Dalmáciára. Ezért szeptember 28-án újabb táviratot küldött Szazonovnak, melyben kijelentette, hogy Szerbia igényt tart egész Dalmáciára. „Olaszországnak meg kell elégednie, ha Triesztet, Trientet s az Isztriát Pulával elnyeri” - írta a szerb miniszterelnök.⁶

A fentebb bemutatott két távirat alapján megállapíthatjuk, hogy Pasić Nagy-Szerbiát akart kialakítani, melynek érdekében az Osztrák-Magyar Monarchia jelentős déli területeire igényt tartott. Szintén ki kell hangsúlyoznunk, hogy a szerb kormány a délszlávok fenti határok közötti egyesítését nem föderációs formában, hanem szerb hegemoniával, azaz centralista formában kívánta megvalósítani.

Pasić két távirata Szazonovnak szól, a hármass antant másik két államát – Franciaország és Nagy-Britannia – a szerb kormány szeptemberben még nem tájékoztatta igényeiről. A szerb hadicélok nyilvánosságra hozására Pasić táviratai után bő két hónappal, 1914. december 7-én került sor, amikor a szerb parlament Nisben elfogadott nyilatkozatában kinyilvánította, hogy: „... a Királyság – mármint a Szerb Királyság G.L. – *kormányának legfőbb, s e pillanatban egyetlen feladatának tekinti, hogy kezdettől fogva biztosítsa a valamennyi rabságban élő szerb, horvát és szlovén testvérünk felszabadításáért és egyesítéséért indult nagy háború sikeres befejezését.*”⁷

A szövegből egyértelműen kiderül, hogy már 1914 őszén Szerbia háborús célja valamennyi délszláv felszabadítása és egyesítése volt.⁸ Ez nyilvánvalóan csak akkor valósulhatott meg ha az Osztrák-Magyar Monarchiából jelentős területeket csatolnak a Szerb Királysághoz. Ennek jegyében a szerb állam kemény hadicélokot fogalmazott meg a dualista állammal szemben.

3. Az antant és a Szerb Királyság hadicéljai

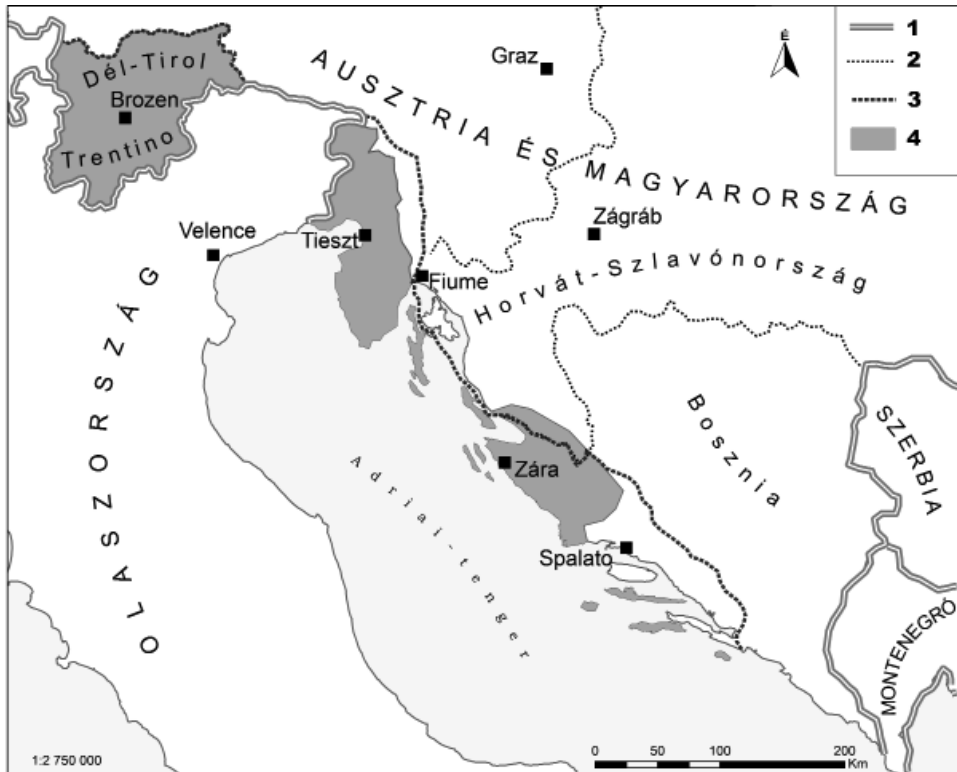
A szerb kormány hadicéljait a hármass antant – Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország – tagjai közül kifejezetten csak a cári Oroszország támogatta. Oroszország a vele a háború után is szoros szövetségben maradó Szerbiában gondolkodott és ezért jelentősen erősíteni akarta a háború utáni rendezés során. Így Oroszország a szerb területi igények túlnyomó részét támogatta, egyedül a szlovén területekre vonatkozó igényt nem fogadta el. Ráadásul Oroszország a föderáció-centralizáció kérdésében is a szerb álláspontot mellett állt ki, azaz a föderációs megoldást nem tartotta megfelelőnek.⁹

A hármass antant másik két tagja – Anglia és Franciaország – viszont csak részlegesen támogatta a szerb kormány hadicéljait.¹⁰ Ez azt jelentette, hogy elfogadták azt az alapelvet, hogy Szerbiának területi nyereséggel kell kikerülnie a háborúból. De Londonban és Párizsban abban gondolkodtak, hogy ez a területi nyereség csak Bosznia-Hercegovinát jelenti. Oroszország kérésére/nyomására végül a franciák és az angolok némileg módosították eredeti álláspontjukat – azaz csak a Bosznia-Hercegovinát odaígérő álláspontot –, és 1915. augusztus 15-én biztosították Pasićot, hogy az antant támogatja a Szerémségre, Bácskára, Kelet-Szlavóniára, Észak-Albániára és a dalmáciai tengeri kijáratra vonatkozó szerb igényeket.¹¹

Anglia és Franciaország azon magatartása mögött, hogy csak részlegesen támogatták a szerb hadicélokot, két motívum húzódott meg. Egyrészt attól tartottak, hogy az Oroszország szövetségesének számító Szerbia a háború után túlságosan megerősödik, és így jelentősen meg fog nőni a Balkánon az orosz befolyás. Itt kell megjegyeznünk, hogy ezen angol és francia aggodalom nem volt teljesen alaptalan. Jól mutatja ezt, hogy az orosz diplomácia jelezte a szerb kormány felé, hogy a szerb területi követelések támogatása fejében elvárja, hogy Szerbia a háború után

a Cattaró-i öbölben lehetőséget adjon Oroszországnak egy önálló haditengerészeti bázis létrehozására.¹²

1. térkép: A londoni szerződésben Olaszországnak ígért területek

Forrás: Csüllög Gábor (2017) szerkesztése

Eközben Anglia és Franciaország arra törekedett, hogy Olaszország az antant oldalán lépjen be a háborúba. Olaszország megnyerése érdekében késznek mutatkoztak arra is, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia bizonyos területeit – egyrészt Dél-Tirolt, másrészt Isztriát, harmadrészt Dalmáciát – átengedjék Olaszországnak.¹³

Ez vezetett el a londoni egyezményhez – 1915. április 26. –, melyben a hármass antant Olaszország háborúba lépésének fejében jelentős délszláv területeket ígért oda az olaszoknak (lásd 1. térkép).

Olaszország a londoni szerződés fejében 1915. május 23-án hadba lépett az antant oldalán. Ez Szerbia számára azt jelentette, hogy a hármass antant nem támogatta az egész Dalmáciára vonatkozó igényét.

Ezzel párhuzamosan a balkáni frontos is kedvezőtlenül alakult a helyzet Szerbia számára. 1915. szeptember 22-én Bulgária a Központi Hatalmak oldalán belépett a háborúba és megtámadta Szerbiát. Ezzel párhuzamosan 1915. október 7-én az

osztrák-magyar haderő és a német csapatok Mackensen tábornok parancsnoksága alatt offenzívát indítottak a balkáni fronton. A szerb haderő nem tudott ellenállni a támadásnak, október 9-én Belgrád a Központi Hatalmak kezére került. Mackensen által parancsnokolt csapatok egy hónap alatt elfoglalta Szerbiát, majd tovább nyomultak Montenegró és Albánia felé.¹⁴

A szerb főparancsnokság 1915. november 25-én elrendelte a teljes visszavonulást, a szerb csapatok Montenegrón és Albánián keresztül az Adriai-tenger partjáiig vonultak vissza.¹⁵ Az adriai kikötőkből a szerb kormányt és a hadsereg maradványait az antant hajói – 80 gőzhajó melyet 70 hadihajó védelmezett – Korfu szigetére szállítottak.¹⁶ A szerb csapatokkal, polgári közigazgatással és a civil menekültekkel együtt nagyjából 190 ezer embert szállítottak a görög szigetre

4. Szerb hadicélokból délszláv hadicélok: a korfui deklaráció

A Korfura menekült szerb kormány helyzete még tovább romlott, amikor 1917 februárjában az orosz polgári forradalom győzelme következtében elvesztették legfőbb támogatójukat, a cári Oroszországot. A cár bukása után hatalomra került Lvov herceg kormánya (első Ideiglenes Kormány 1917 márciusától 1917 júliusáig), majd az ezt követő Kerenszkij-kormány (második Ideiglenes Kormány 1917 júliusától 1917. november 7-ig) ugyan támogatta a világháború folytatását,¹⁷ de nem támogatta a szerb vezetés alatt álló centralizált Nagy-Szerbia létrehozását. Pavel Miljukov, külügyminiszter, ehelyett egy föderális délszláv állam koncepcióját támogatta.

Az orosz történésekkel párhuzamosan az Osztrák-Magyar Monarchián belül is a szerb kormány törekvései számára negatív események történtek. Az ausztriai parlamentben az ún. Jugoszláv Klub – ez tömörítette az oda megválasztott szlovén, dalmáciai horvát és szerb képviselőket – 1917. május 30-án elfogadott egy trialista nyilatkozatot. Ennek lényege, hogy a Monarchián belül délszláv területek egyesítésével az osztrák-magyar dualizmust egy osztrák-magyar délszláv trializmus váltsa fel. Azaz a Jugoszláv Klub egy olyan alternatívát dolgozott ki, melyben a délszláv kérdés a Monarchia keretein belül került volna megoldásra. Ezt azt is jelentette volna, hogy ebből a Szerb Királyság ki fog maradni.¹⁸

Ezek a fejlemények arra kényszerítették a szerb kormányt, hogy 1917 júniusában tárgyalóasztalhoz üljön az általa addig el nem ismert Jugoszláv Bizottsággal, amely a horvát emigrációt testesítette meg. Ennek jegyében Pasić Korfura invitálta Ante Trumbićot a horvát emigráció vezetőjét.¹⁹ Itt kell megjegyeznünk, hogy a londoni Jugoszláv Bizottság koncepciójával – föderális délszláv állam – mind Nagy-Britannia, mind Franciaország szimpatizált.

A szerb kormány és a Jugoszláv Bizottság közötti tárgyalásokra 1917. június 5-e és június 20-a között került sor Korfun. A tárgyalások során a vita az alábbi kettő kulcskérdés körül bontakozott ki:

1) Milyen államformában – királyság versus köztársaság – működjék a leendő állam?

2) Hogyan nézzen ki a leendő állam belső struktúrája (föderalizmus versus centralizáció)?

Ante Trumbić a Jugoszláv Bizottság képviselőjeként a köztársasági államforma és ezen belül az egyenjogúságon alapuló föderáció álláspontjára helyezkedett. Ezzel szemben Pasić a szerb kormány miniszterelnökeként a Karagyorgyevics-dinasztia által vezetett királyság, és ezen belül egy centralizált és szerb dominanciájú struktúra mellett érvelt.

A tárgyalások eredményeképpen született meg 1917. július 20-án a korfui deklaráció, amely kimondta, hogy:

„1. A délszlávok vagy jugoszláv népen ismert szerbek, horvátok és szlovének állama egységes területtel és állampolgársággal rendelkező szabad, független királyság lesz. Alkotmányos, demokratikus és parlamentáris monarchia, élén a Karagyorgyevics-dinasztiával...

2. Az állam neve a következő lesz: Szerb-Horvát-Szlovén Királyság...

...

7. Minden bevett felekezet szabadon és nyilvánosan gyakorolhatja vallását. A pravoszláv, a római katolikus és a mohamedán felekezet, amelynek legtöbb követője van népünk körében, az állammal szemben egyenrangúak és egyenlő jogokat élveznek.

...

9. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság mindazokat a területeket magába foglalja, amelyeken három nevű népünk kompakt és összefüggő tömegben él, és ezt a területet az egész nép érdekeinek megsértése nélkül megcsonkítani nem lehet. Népünk nem kér semmi olyat, ami nem az övé: csak a sajátját kéri, s azt kívánja, hogy az egész nép egységes egészként felszabaduljon és egyesüljön. Ezért tudatosan és határozottan kizár minden olyan megoldást, amely a nép felszabadítását és egyesítését csak részlegesen oldja meg. Népünk az Ausztria-Magyarország uralma alóli felszabadulás és a Szerbiával és Crna-Gorával egy államban történő egyesülés problémáját mint egymástól elválaszthatatlan kérdést veti fel.

12. Valamennyi polgár (állampolgár) egyenlő, s az állam és a törvény előtt egyenjogúságot élvez az állam egész területén.”²⁰

Mint a szövegből látható, a tárgyaló felek megegyeztek abban, hogy a három nép - a horvátok, a szerbek és szlovének - olyan független nemzeti államot hoznak létre, amelyben érvényesül a szerbek, a horvátok és a szlovének egyenjogúsága, továbbá a katolikus, a pravoszláv és az iszlám vallás egyenjogúsága.

A két vitás strukturális kérdésben a tárgyalások kompromisszummal zárultak, ami azt jelentette, hogy a Jugoszláv Bizottság lemondott a köztársasági államformáról, és hozzájárult ahhoz, hogy a leendő állam a Karagyorgyevics-dinasztia vezetése alatt álló alkotmányos királyság legyen. Míg az állam belső strukturájának kérdésében az a kompromisszum született, hogy a föderalista-centralista kérdésben a majdan összeülő nemzetgyűlésre ruházták át a döntés jogát.²¹

A korfui deklarációból látható, hogy a horvátok és a szerbek másképpen képelték el a közös délszláv államot (centrista-föderalista ellentét). Ezért a leendő állam belső strukturájának kérdésében nem született döntés Korfun, a kérdést mintegy elnapolták. Ez előrevetítette a későbbi horvát-szerb föderalista-centrista küzdelmeket.

Témánk szempontjából a korfui deklaráció 9. pontja a fontos, amely kimondta, hogy a leendő délszláv állam valamennyi délszláv területet egyesíteni akar. Nyilvánvaló, hogy ezen cél teljesülése komolyan sértette az Osztrák-Magyar Monarchia területi integritását.

5. Az antant és a korfui deklaráció

A háború elhúzódása miatt a szerb hadsereget 1917 tavaszán n újból felfegyverezték és csatasorba állították. 1917 júniusában az antant megnyitotta az ún. görögországi frontot. Ez a hadművelet ismét felértékelte a szerb kormány szerepét. Az újjászervezett szerb hadsereget Korfuról Thesszalonikibe szállították, ahol csatlakoztak az antant balkáni haderejéhez.

Mindezek miatt az antant – különösen Franciaország – egyre nagyobb megértést mutatott a délszláv területi igények iránt. Bár meg kell jegyeznünk, hogy az olasz és a délszláv területi igények ütközése komoly problémát okozott az antanton belül. Olaszország hosszú időn keresztül hátráltatta a délszláv hadicélok hivatalos beemelését az antant hadicéljai közé.²²

Végül az antant 1918 nyarán, kora őszén a jugoszláv állam megteremtése mellett kötelezte el magát. Miután az antant és a soraikban harcoló szerb csapatok 1918 őszén sikeres hadműveleteket folytatott a Balkánon – lásd a bolgár kapitulációt, továbbá a Délvidék szerbek általi elfoglalását²³ – lehetővé vált, hogy 1918. december 1-jén megszülethessen az első jugoszláv állam.²⁴

JEGYZETEK

1. A hadüzenetekről, illetve a hadiállapot beálltának kinyilvánításáról lásd Clark, Christopher (2015): *Alvajárók. Hogyan menetelt Európa 1914-ben a háború felé?* Park Könyvkiadó. Budapest.
2. Az 1914-es év balkáni fronton történő hadieseményeiről lásd Hajdú Tibor-Pollmann Ferenc (2014): *A régi Magyarország utolsó háborúja.* Osiris. Budapest. 79-93. old.
3. A szeptember 21-i távirat szövegét ismerteti Galántai József (1980): *Az első világháború.* Gondolat Kiadó. Budapest. 348. old.
4. U.o.
5. A délszláv területi igényeket rögzítő térképekről lásd Marjanucz László (2009): *Térképek a nemzeti terjeszkedés szolgálatában.* Közép-Európai Közlemények. 2009/1. szám 30-43. old.
6. A szeptember 28-i táviratot ismerteti Galántai (1980) 349. old.
7. A Nis-i deklaráció szövegét lásd Sajti Enikő szerk. (1988): *Jugoszlávia 1918-1941. Dokumentumok.* Társadalomtudományi Kör. Szeged. 11-12. old.
8. Sokcevits et. al. (1993): *Déli szomszédaink története.* Bereményi Kiadó. Budapest.
9. Galántai (1980) 349. old.
10. Banac, Ivo (1993): *The national question in Yugoslavia. Origins. History. Politics.* Ithaca. London. 116. old.
11. Lederer, J. Ivo (1963): *Yugoslavia at the Paris Peace Conference.* New Haven. London. 348-349. old.
12. Romsics Ignác (1998): *Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet-Közép és Délkelet-Európában a 19. és 20. században.* Napvilág Kiadó. Budapest. 159. old.
13. Albrecht-Carrié, René (1966): *Italy at the Paris Peace Conference.* Hamden. Connecticut. 3-34. old.
14. A hadieseményekről lásd bővebben Galántai (1980) 271-275. old.
15. A visszavonulásról lásd Hajdú Tibor-Pollmann Ferenc (2014) 174. old.
16. Rauchensteiner, Manfred (2017): *Az Első Világháború és a Habsburg monarchia bukása.* Zrínyi Kiadó. Budapest. 403-404. old.
17. A részleteket lásd Font Márta et. al. (2001): *Oroszország története.* Pannonica Kiadó. Pécs. 451-455. old.
18. Sokcevits Dénes (2011): *Horvátország a 7. századtól napjainkig.* Mundus Novus. Budapest. 473. old.
19. Erről bővebben lásd Gulyás László (2009/a): *Délszláv erőközpontok államszervezési koncepcióinak küzdelme 1914-1918.* Mediterrán és Balkán Fórum. 10 szám. 2008 szeptembere. III. évfolyam 4. szám. 12-21. old.
20. A deklaráció szövegét közli Sajti (1988)
21. Az ezekből fakadó későbbi problémákról lásd Gulyás László (2005): *Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig.* Hazai Térségfejlesztő. Budapest. 81-88. old; Gulyás László (2008): *Horvátország történeti*

- struktúráváltozásai kezdetektől napjainkig. *Mediterrán Világ*. 2008/7. szám 163-197. old; Gulyás László (2009/b): Az első jugoszláv állam felbomlásához vezető strukturális problémák. *Jelenkori társadalmi és gazdaság folyamatok*. 2009/2. szám 13-33. old.
22. Taylor, A. J. P. (2000): *Harc a hatalomért. Európa 1848-1918*. Scolar Kiadó. 650-651. old.
23. Hornyák Árpád (2010): Bácska-Baranyai térség az I. világháború után – A szerb megszállás. In: Hornyák Árpád szerk. (2010): *Találkozások és ütközések. Fejezetek a 20. századi magyar-szerb kapcsolatok köréből*. PTE Történettudományi Intézet. Pécs. 7-21. old.
24. Erről lásd bővebben: Heka László (2005): *Szerbia állam és jogtörténete*. Bába Kiadó. Szeged. 147-153. old; Juhász József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Aula. Kiadó. Budapest. 26-30 old; Lampe . J.R. (1996): *Yugoslavia as History*. Cambridge University Press. Cambridge. 108-111. old; Siklósi András (1987): *A Habsburg Birodalom felbomlása*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 240-245. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Albrecht-Carrié, R (1966): *Italy at the Paris Peace Conference*. Hamden. Conncticut.
- Banac, Ivo (1993): *The national question in Yugoslavia. Origins. History. Politics*. Ithaca. London.
- Clark, Christopher (2015): *Alvajárók. Hogyan menetelt Európa 1914-ben a háború felé?* Park Könyvkiadó. Budapest.
- Font Márta et. al. (2001): *Oroszország története*. Pannonica Kiadó. Pécs. 451-455. old.
- Galántai József (1980): *Az első világháború*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Gulyás László (2005): *Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig*. Hazai Térségfejlesztő. Budapest.
- Gulyás László (2008): *Horvátország történeti struktúráváltozásai kezdetektől napjainkig*. *Mediterrán Világ*. 2008/7. szám 163-197. old.
- Gulyás László (2009/a): *Délszláv erőközpontok államszervezési koncepcióinak küzdelme 1914-1918*. *Mediterrán és Balkán Fórum*. 10 szám. 2008 szeptembere. III. évfolyam 4. szám. 12-21.old.
- Gulyás László (2009/b): *Az első jugoszláv állam felbomlásához vezető strukturális problémák*. *Jelenkori társadalmi és gazdaság folyamatok*. 2009/2. szám 13-33. old
- Hajdú Tibor-Pollmann Ferenc (2014): *A régi Magyarország utolsó háborúja*. Osiris. Budapest.
- Heka László (2005): *Szerbia állam és jogtörténete*. Bába Kiadó. Szeged.
- Hornyák Árpád (2010): Bácska-Baranyai térség az I. világháború után – A szerb megszállás. In: Hornyák Árpád szerk. (2010): *Találkozások és ütközések. Fejezetek a 20. századi magyar-szerb kapcsolatok köréből*. PTE Történettudományi Intézet. Pécs. 7-21. old.

- Lampe . J.R. (1996): Yugoslavia as History. Cambridge University Press. Cambridge.
- Lederer J. Ivo (1963): Yugoslavia at the Paris Peace Conference. New Haven. London.
- Juhász József (1999): Volt egyszer egy Jugoszlávia. Aula. Kiadó. Budapest.
- Marjanucz László (2009): Térképek a nemzeti terjeszkedés szolgálatában. Közép-Európai Közlemények. 2009/1. szám 30-43. old
- Rauchensteiner, Manfred (2017): Az Első Világháború és a Habsburg monarchia bukása. Zrínyi Kiadó. Budapest.
- Romsics Ignác (1998): Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet-Közép és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó. Budapest.
- Sajti Enikő szerk. (1988): Jugoszlávia 1918-1941. Dokumentumok. Társadalomtudományi Kör. Szeged.
- Siklósi András (1987): A Habsburg Birodalom felbomlása. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.
- Taylor, A. J. P. (2000): Harc a hataloméért. Európa 1848-1918. Scolar Kiadó.
- Sokcevíts et. al. (1993): Déli szomszédaink története. Bereményi Kiadó. Budapest.
- Sokcevíts Dénes (2011): Horvátország a 7. századtól napjainkig. Mundus Novus. Budapest.